

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΣΑ ΤΗΣ ΚΕΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.*

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Το ενδιαφέρον των αρχαιολόγων επικεντρώνεται συνήθως στην ανασκαφή και τη μελέτη σημαντικών αστικών κέντρων, από όπου προσπαθούν να ανασυστήσουν την ιστορία μιας περιοχής. Τις περισσότερες φορές όμως, ξεχνάμε ότι η επεισοδιακή ιστορική πορεία των πόλεων δεν ακολουθείται απαραίτητα από αντίστοιχες δραματικές αλλαγές στην ύπαιθρο, όπου ο τρόπος ζωής των κατοίκων επιβάλλεται από το φυσικό περιβάλλον και όχι από τις ιστορικές συνθήκες, παραμένοντας σχεδόν αναλλοίωτος στο πέρασμα των χρόνων.

Στην Κέα, οι επιπτώσεις των ιστορικών γεγονότων φαίνονται πολύ έντονα στις τέσσερις πόλεις του νησιού. Στην ελληνιστική περίοδο,¹ κάθε μιά από αυτές δίνει έμφαση σε ορισμένα προϋπάρχοντα χαρακτηριστικά της και αποκτά κάποιο καθορισμένο ρόλο μέσα στα όριά του. Η Ιουλίδα γίνεται ένα άνευ πραγματικής σημασίας διοικητικό κέντρο, κυρίως λόγω της υπαγωγής σ' αυτήν της Κορησίας, που χρησιμοποιείται ως το κατ' εξοχήν λιμάνι του νησιού.² Η Καρθαία γίνεται το κύριο θρησκευτικό, και κατ' επέκτασιν και διπλωματικό, κέντρο της περιοχής στηρίζοντας τη δύναμή της στις σχέσεις του ιε-

* Τό θέμα αυτό αποτέλεσε το αντικείμενο ανακοίνωσης που παρουσιάστηκε στο XIII Διεθνές Συνέδριο Κλασσικής Αρχαιολογίας στο Βερολίνο (1988).

1. Για την περίοδο αυτή στον χώρο του Αιγαίου, βλ. R.S. Bagnall, *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt* (Leiden 1976). Επίσης, K. Burazelis, *Das hellenistische Makedonien und Agäis* (München 1982) όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία.
2. L. Robert, 'Sur un décret des Korésiens au Musée de Smyrne', *Hellenica* XI-XII (1960) 132-176, και κυρίως 146-156.

ρού του Απόλλωνα με τους Πτολεμαίους.³ Η Ποιήεσσα τέλος, μετατράπηκε σιγά - σιγά σε μιά εύφορη αγροτική περιοχή, η οποία με την απώλεια της πολιτειακής της υπόστασης, για άγνωστους σήμερα λόγους, προσαρτήθηκε στην Καρθαία.⁴

Αντίθετα με τα εντυπωσιακά αποτελέσματα των συνεχών εναλλαγών που παρατηρούνται στα αστικά κέντρα, η διαμόρφωση της υπαίθρου δεν φαίνεται να άλλαξε σημαντικά.⁵ Κι' αυτό γιατί εδώ τον κύριο λόγο δεν έχουν οι όποιες διοικητικές ή πολιτικές διαφοροποιήσεις, αλλά οι υδρογεωμορφολογικοί παράγοντες, που παρέμεναν το ίδιο κρίσιμοι, όσο παρέμεναν ίδιοι οι τρόποι παραγωγής και εκμετάλλευσης.

Η Ποιήεσσα και η χώρα της⁶ (Εικ. 1) αποτελούν ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της διάστασης ανάμεσα στις μεταβολές που παρατηρούνται στα αστικά κέντρα και στην ύπαιθρο. Λόγω της θέσης της, στη δυτική ακτή του νησιού, όπου βρίσκεται και η ευφορότερη κοιλάδα όλης της Κέας, η οικονομία της πόλης ήταν προσανατολισμένη τόσο στις θαλάσσιες εμπορικές ανταλλαγές, όσο και στην εκμετάλλευση των γαιών της περιοχής. Η πρώιμη πολιτειακή της συρρίκνωση εξάλλου μας επιτρέπει να παρακολουθήσουμε την οργάνωση του αγροτικού χώρου της ανεξάρτητα από τις πολιτικές μεταβολές.

Η χώρα της Ποιήεσσας ορίζεται με σχετική ευκολία λόγω του περιορισμού της στην υδρογεωλογική λεκάνη που ορίζεται από τον Καλόγερο, Πάουρα, Πετροβούνι, Προφ. Ηλία, Ελληνικά, Κάτω Μεριά, Αγ. Θεόδωρο, Λιπαρό.

Το άστυ, θρησκευτικό, πολιτικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής, διατηρεί τα βασικά χαρακτηριστικά της πόλης με την ακρόπολη κτισμένη στο λόφο των Φηρών που ελέγχει τη θάλασσα και την κοιλάδα.⁷ Το λιμάνι βρισκόταν στο σημερινό κόλπο των Ποισσών, ίχνη από λιμενικές εγκαταστάσεις του οποίου σώζονται ακόμα

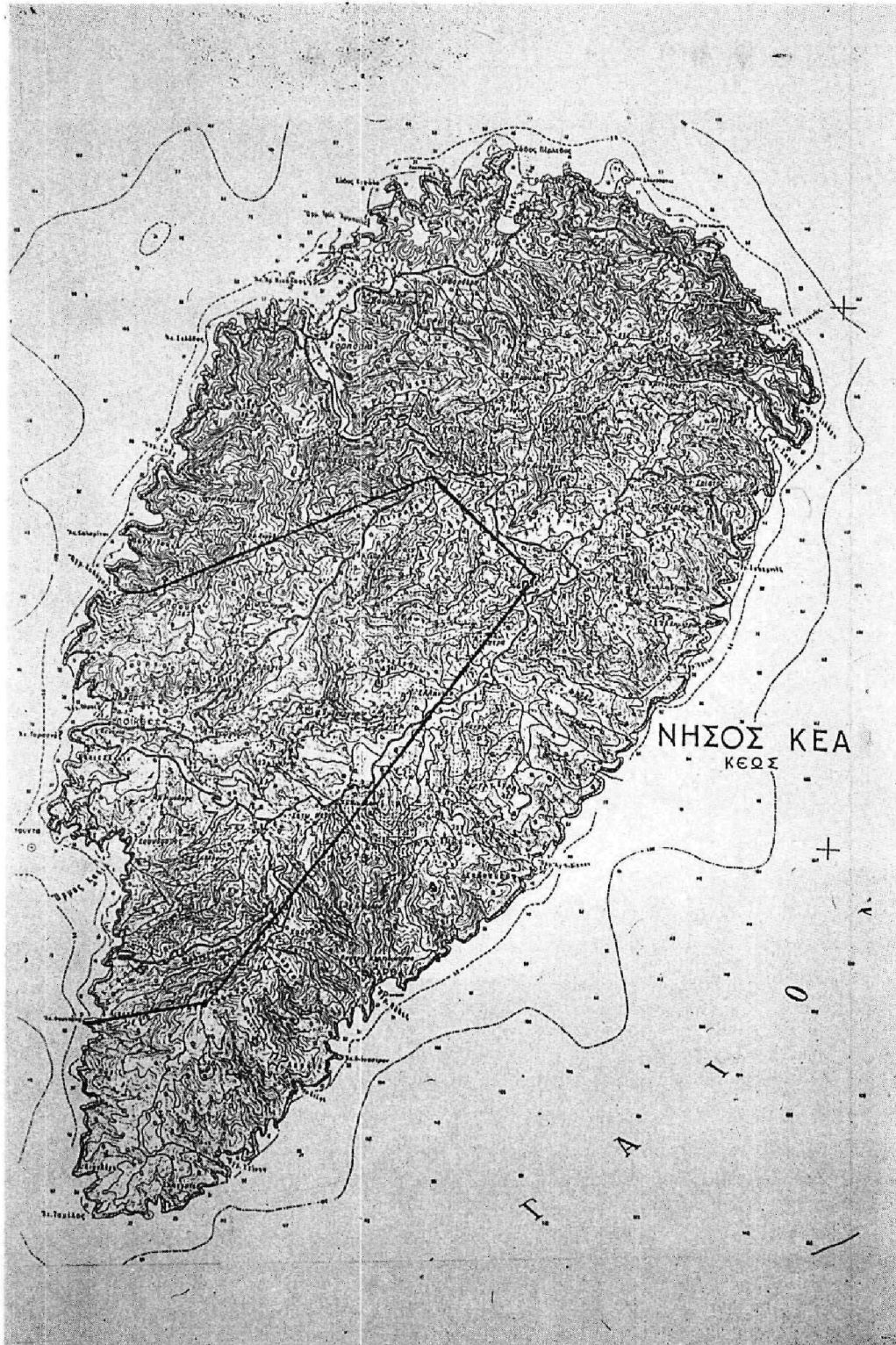
3. *IG XII*. 5, 533.

4. P. Graindor, 'Kykladika', *MB* 25(1921) 119-125.

5. H. Georgiou-N. Faraklas, 'Ancient Habitation Patterns of Ceos. Locations and Nature of Sites on the Northwest Part of the Island', *Αριάδνη* 3 (1985) 207-266.

6. Η περιοχή της αρχαίας Ποιήεσσας ερευνήθηκε συστηματικά από το 1983 από τις αρχαιολόγους Γ. Γαλάνη, Α. Μενδώνη και την συγγραφέα. Διευθυντής της έρευνας είναι ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Β.Κ. Λαμπρινουδάκης. Τα πρώτα συμπεράσματα δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Αρχαιογνωσία* 3 (1987) 237-244.

7. S.C. Humphreys, 'Città e campagna nella Grecia antica', *Rivista Storica Italiana* 83 (1971) 124-129· R. Martin, 'Rapports entre les structures urbaines et les modes de division et d'exploitation du territoire', *Problèmes de la Terre en Grèce Ancienne*, M.J. Finley, ed. (Paris 1973) 97-112.

Εικ. 1. Η Ποιήεσσα και η χώρα της.

στο νότιο μέρος του. Στην αρχαιότητα το λιμάνι θα πρέπει να ήταν αρκετά βαθύτερο και προστατευμένο, καθώς δεν είχαν δημιουργηθεί ακόμα οι προσχώσεις που αποτέθηκαν με το πέρασμα του χρόνου στις εκβολές του ρέματος που διέρρευε την κοιλάδα. Ο οικισμός απλώνοταν γύρω από την ακρόπολη, όπως δείχνουν τα ελάχιστα ίχνη που άφησαν οι αλληπάλληλες εγκαταστάσεις στον χώρο. Η επέκτασή του πρέπει να αναζητηθεί κυρίως στα νότια και ανατολικά της ακρόπολης, ενώ στα βόρεια κάλυπτε τις πλαγιές του λόφου και μικρό μέρος της κοιλάδας. Το βορειότερο όριο της πόλης ήταν οι απότομες πλαγιές του Τούρκου. Στους πρόποδες του, από όπου προέρχονται όστρακα πολύ καλής ποιότητας και αρκετές επιτύμβιες επιγραφές, πρέπει ίσως να τοποθετηθεί το αρχαίο νεκροταφείο.⁸

Στην αρχαιότητα το τοπίο θα πρέπει να ήταν πολύ διαφορετικό, καθώς ο σημερινός χειμάρρος που διαρρέει την κοιλάδα ήταν ένας σημαντικός σε μέγεθος ποταμός που ξεκίναγε από την περιοχή των Αγ. Αναργύρων. Σε όλη αυτή την περιοχή τα ίχνη εγκατάστασης είναι σχεδόν ανύπαρκτα, επειδή είχε προφανώς χρησιμοποιηθεί μόνο για καλλιέργειες. Τα μοναδικά αρχαία λείψανα προέρχονται από τον χώρο των Αγ. Αναργύρων και την περιοχή ανάμεσα στον Αγ. Ιωάννη και τον Αγ. Μερκούριο όπου πρέπει ίσως να αναζητήσουμε κάποιο ιερό. “

Αντίθετη είναι η εικόνα που παρουσιάζει η παραλιακή ζώνη στα νότια της ακρόπολης, από τον Άγ. Αιμιλιανό μέχρι το Καμπί. Σε όλη αυτή την περιοχή παρατηρείται μια σημαντική πυκνότητα θέσεων από όπου προέρχονται όστρακα, από χρηστική κυρίως κεραμεική, που μπορούν να χρονολογηθούν στην ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο. Ο Ι.Ν. Ψύλλας, στην *Ιστορία της Κέας*, που δημοσιεύτηκε το 1920, αναφέρει και άλλα ερείπια στην περιοχή αυτή, τα οποία δεν έγινε δυνατό να ταυτιστούν κατά την επιφανειακή έρευνα, εκτός από τα ίχνη λιμενικών εγκαταστάσεων που είχε παρατηρήσει στον Άγ. Αιμιλιανό.⁹ Η χρονολόγησή τους παραμένει αβέβαιη, αν και μπορεί να συνδέονται με παρακείμενες θέσεις από όπου προέρχονται όστρακα ελληνιστικής κεραμεικής. Στο Καμπί, στον Αγ. Γεώργιο, η εγκατάσταση παίρνει μια πιο συγκεκριμένη μορφή με την ύπαρξη δύο οικοδομημάτων. Η ύπαρξη οστράκων χρηστικών χονδροειδών αγγείων, τριπτήρων και τριβείων επιβεβαιώνει τον αγροτικό χαρακτήρα

8. *IG XII. 5*, 580-582, 588, 590, 591.

9. Ι.Ν. Ψύλλας, *Ιστορία της Νήσου Κέας* (Αθήνα 1920) 301. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας μου ερευνητικής περιόδου στην Κέα, τον Ιούλιο του 1989, εντοπίστηκαν ακόμα περισσότερα ίχνη ενδεικτικά της ύπαρξης λιμενικών εγκαταστάσεων στον κόλπο του Αγ. Αιμιλιανού.

αυτής της θέσης. Νοτιότερα από το Καμπί μέχρι τον Λιπαρό το έδαφος γίνεται πιο απότομο και χαρακτηρίζεται από την έντονη παρουσία σιδερόπετρας, η εξόρυξη και η εκμετάλλευση της οποίας άρχισε πιθανότατα από τους αρχαίους χρόνους.

Η εγκατάσταση δεν περιορίστηκε μόνο στην παραλιακή ζώνη· αντίστοιχες θέσεις παρατηρούνται και στα ενδότερα, όπως π.χ. στον Αγ. Βλάσιο και τη γύρω περιοχή, την Αγ. Παρασκευή, τον Αγ. Νικόλαο, όπου εντοπίζονται λείψανα ενός πύργου. Τα ίχνη της αρχαίας κατοίκησης είναι το ίδιο έντονα και στο νοτιότερο όριο της λεκάνης της Ποιήσσης, από τον Αγ. Θεόδωρο μέχρι τον Βαθυπόταμο με τον εντοπισμό θέσεων από όπου προέρχονται όχι μόνο όστρακα αλλά και ενδείξεις ύπαρξης οικοδομημάτων, πιθανόν πύργων ή σκοπιών. Γεωγραφική συνέχεια της παραπάνω περιοχής αποτελεί ένα μάλλον αυτοτελές οικιστικό πλέγμα που αναπτύχθηκε στην Κάτω Μεριά, στα όρια της χώρας της Ποιήσσης και της Καρθαίας. Σε όλη την περιοχή, από την Αγ. Ζώνη, τον Αγ. Δημήτριο, τον Αγ. Ιωάννη τον Ελεήμονα, τη Γέννηση της Θεοτόκου, τον Αγ. Νικόλαο, μέχρι τους Αγ. Αποστόλους, σώζονται σημαντικά λείψανα μιας έντονης και οργανωμένης εγκατάστασης. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η θέση του Αγ. Δημητρίου, όπου ο Ψύλλας τοποθετούσε ερείπια «αρχαίου χωρίου»,¹⁰ και του Αγ. Νικολάου, όπου βρίσκονται διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη και ερείπια σημαντικών οικοδομημάτων και άλλων κατασκευών.

Ανάλογη εγκατάσταση, λιγότερο οργανωμένη από αυτήν που παρατηρείται στη Κάτω Μεριά, παρακολουθείται και στην περιοχή βόρεια της κοιλάδας των Ποισσών. Σε άμεση σχέση με την ακρόπολη πρέπει να βρίσκεται το μικρό, ισχυρής κατασκευής, κυκλικό οικοδόμημα που βρίσκεται στο δυτικότερο άκρο της λοφοσειράς του Τούρκου, και ελέγχει όλη τη θαλάσσια περιοχή. Η χρονολόγησή του παραμένει αβέβαιη λόγω της έλλειψης κάποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ή σχετικής κεραμικής. Ανεξάρτητα όμως από το πότε κτίστηκε, θα πρέπει να χρησιμοποιήθηκε για αρκετά χρόνια ως σκοπιά σε άμεση επικοινωνία με την απέναντι ακρόπολη.¹¹ Βορειότερα από τον Τούρκο αρχίζει μια σειρά θέσεων, κύριο χαρακτηριστικό των οποίων είναι η ύπαρξη πύργων.¹² Τέτοιου είδους κατασκευές εντοπί-

10. I.N. Ψύλλας, *όπ.π.*, 302.

11. Ένα οικοδόμημα διαφορετικό από αυτό του Τούρκου, αλλά σε αντίστοιχη θέση ως προς την ακρόπολη, εντοπίζεται και στην Ιουλίδα. Η έρευνα στην περιοχή δεν έχει ολοκληρωθεί και έτσι ο χαρακτήρας του οικοδομήματος παραμένει αβέβαιος.

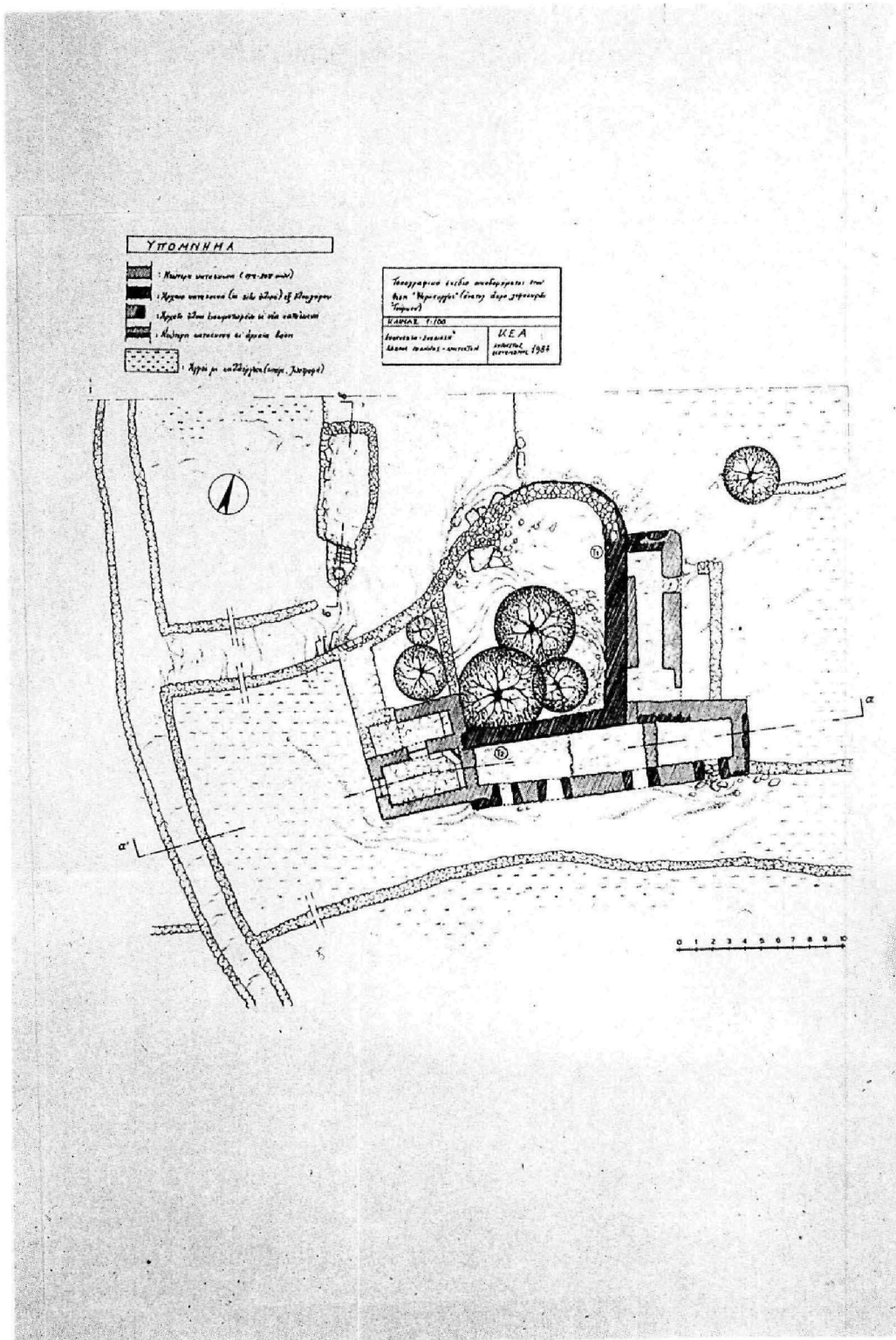
12. Γενικά βλ. H.A. Ormerod, 'Towers in the Greek Islands', *Annals of Archaeology and Anthropology* 11 (Liverpool 1924) 31-36. Επίσης, R. Osborne, *Classical*

ζονται στου Φώτη, το Ασπροχόρτι, τον Ψαρόπυργο, την Πανάχρα, την Αγ. Μαρίνα, και λίγο ανατολικότερα, στον Άγ. Παντελεήμονα. Επειδή οι περιοχές αυτές βρίσκονται έξω από τα όρια της σύγχρονης κατοίκησης, οι εγκαταστάσεις διατηρούν ανέπαφα αρκετά στοιχεία του αρχικού τους σχεδίου. Όπως φαίνεται, οι πύργοι αποτελούσαν μέρος ενός ευρύτερου συνόλου που συμπληρωνόταν από αυλές, βοηθητικές κατασκευές και δεξαμενές νερού ή άλλες υδρευτικές εγκαταστάσεις (Εικ. 2). Η όλη οργάνωση θυμίζει πολύ τις αγροτικές οικίες με πύργο που είναι γνωστές από τις υπόλοιπες Κυκλάδες και την Αττική.¹³ Οι αγροτικού χαρακτήρα πύργοι έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τα κυκλικά οικοδομήματα, όπως αυτό στον Τούρκο (Εικ. 3), που χαρακτηρίζονται από την τοποθέτησή τους σε στρατηγικά σημεία και την έλλειψη βοηθητικών κατασκευών. Ο δεύτερος τύπος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κτίσμα στρατιωτικού χαρακτήρα, που χρησίμευε ως σκοπιά ή κατάλυμα φρουρών άμεσα εξαρτώμενων από το κοντινότερο αστικό κέντρο.

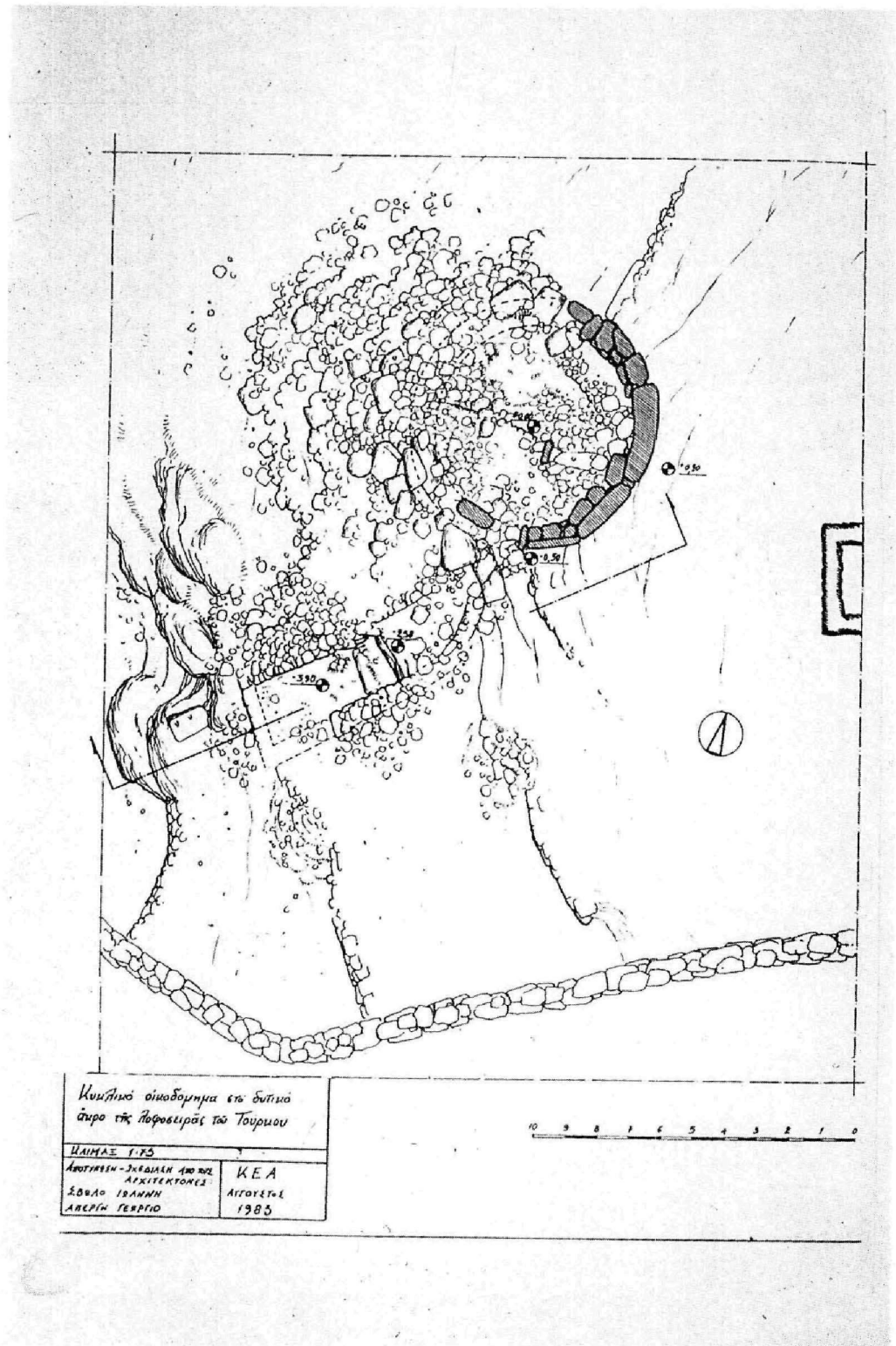
Η παρουσία του δικτύου των πύργων που εξαπλώνεται σε όλο το νησί, αλλά εντοπίζεται κυρίως στην περιοχή της Ποίεσσας, προϋποθέτει μια σημαντική οργάνωση της αγροτικής εκμετάλλευσης μεγάλων σχετικά εκτάσεων, που απέβλεπε στην αυτάρκεια της παραγωγής. Η μικτή αγροτική οικονομία εξάλλου φαίνεται ότι ήταν η πιο συνηθισμένη μορφή εκμετάλλευσης, ιδιαίτερα στις Κυκλάδες, όπου οι υδρογεωμορφολογικοί παράγοντες ευνοούσαν τέτοιου είδους παραγωγή και όχι τις μονοκαλλιέργειες.¹⁴ Οι οργανωμένες αγροτικές

Landscape with Figures. The Ancient Greek City and its Countryside (London 1987) 78-81, όπου το δίκτυο των πύργων στο Λαύριο και τη Θάσο συνδέεται με την ύπαρξη των ορυχείων. Η άποψη αυτή είναι πολύ ελκυστική αν συνδεθεί και με το αντίστοιχο δίκτυο πύργων της Σίφνου, επίσης γνωστής για τα ορυχεία της. Ωστόσο, η ευρύτερη εικόνα της εξάπλωσης των πύργων, στις Κυκλάδες τουλάχιστον, δεν δικαιολογεί την άποψη του Osborne και θα πρέπει να δούμε σ' αυτούς περισσότερο τον χαρακτήρα αγροτικών εγκαταστάσεων. Για την άποψη σχετικά με τον αμυντικό χαρακτήρα των πύργων βλ. επίσης παλαιότερα, P. Graindor, *οπ.π.*, 119.

13. I.X. Δραγάτσης, «Αρχαιολογικά Έρευναι ἐν Σίφνω», *ΠΑΕ* 1915 (1916) 96-107 και του ίδιου, «Οἱ Πύργοι οἱ ἐπὶ τῶν Νήσων καὶ ἰδίᾳ τῆς Σίφνου», *ΠΑΕ* (1920) 147-172. Επίσης, A.J. Graham, J.E. Jones, L.H. Sackett, 'Brief Account of Cleaning Operations at a Classical House Site near Vari in Attica', *AA* 22 (1967) 136-137 (Χρονικά) S.C. Humphreys, 'Archaeology and the Economic and Social History of Classical Greece', *PP* 22 (1967) 374-400· J. Pečirka, 'Homestead Farms in Classical and Hellenistic Hellas', *Problèmes de la Terre en Grèce Ancienne*, M.J. Finley, ed. (Paris 1973) 113-147.
14. J.H. Kent, 'The Temple Estates of Delos, Rheneia and Mykonos', *Hesperia* 17 (1948) 292, σημ. 175· A. Burford Cooper, 'The Family Farm in Greece', *GJ* 73 (1977) 162-175.

Εικ. 2. Κάτοψη κτίσματος στον Φαρόπυργο.

Εικ. 3. Κάτοψη κυκλικού οικοδομήματος στον Τούρκο.

εγκαταστάσεις με τους πύργους αποτελούσαν τον καταλληλότερο χώρο για τέτοιου είδους δραστηριότητες. Κατείχαν τη νομή εκτεταμένων σχετικά εκτάσεων κατάλληλων για γεωργία και κτηνοτροφία, ήταν αυτάρκεις ως προς την παροχή νερού, είχαν επαρκή χώρο για τις αγροτικές εργασίες και την αποθήκευση των προϊόντων τους και τέλος, παρείχαν τη δυνατότητα άμυνας σε περίπτωση ληστρικής επιδρομής.

Κατά την επιφανειακή έρευνα, εκτός από τις εύκολα αναγνωρίσιμες θέσεις που διατηρούν αρχιτεκτονικά λείψανα και αναφέρθηκαν παραπάνω, εντοπίστηκαν και άλλες από τις οποίες προέρχεται μόνο κεραμική, χρηστική κυρίως, καθώς και άλλα σκεύη, όπως τριβεία και τριπτήρες, χαρακτηριστικά των αγροτικών νοικοκυριών. Η σημερινή απουσία αρχιτεκτονικών λειψάνων δεν σημαίνει απαραίτητα ότι αυτή ήταν η κατάσταση και στην αρχαιότητα. Πιθανόν στις θέσεις αυτές να βρίσκονταν πρόχειρες κατασκευές που γρήγορα κατέρρευσαν. Ο χαρακτήρας αυτών των εγκαταστάσεων είναι δύσκολο να διασαφηνιστεί. Δεν αποκλείεται να πρόκειται για χώρους ευκαιριακής κατοίκησης συνδεδεμένης με εποχιακές αγροτικές εργασίες. Ίσως να ήταν μόνιμες, μικρότερες και δευτερεύουσας σημασίας, κατοικίες που εξηρτώντο άμεσα είτε από τους γειτονικούς πύργους είτε από το κοντινότερο αστικό κέντρο.

Μια αντίστοιχη οργάνωση του αγροτικού χώρου παρατηρείται στην Κέα μέχρι τα τελευταία χρόνια, και κυρίως μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι δομές της ελληνικής κοινωνίας δεν είχαν αλλάξει ακόμα ριζικά. Ο τρόπος της εκμετάλλευσης της υπαίθρου δημιούργησε την ανάγκη μιας μόνιμης σχετικά εγκατάστασης μακριά από τα χωριά και τα αστικά κέντρα, στις «καθέντρες» και τις «καθηκίες»,¹⁵ σε περιοχές αρκετά απομακρυσμένες, αλλά αυτάρκεις σε γη και νερό. Η όλη οργάνωσή τους παρουσιάζει την εικόνα μιας αυτόνομης μικτής οικονομίας που δεν φαίνεται να διαφέρει πολύ από την αυτοτελή οργάνωση των αρχαίων χρόνων.

Η χώρα της Ποιήσσας μας παρέχει ένα πλέγμα εγκατάστασης και εκμετάλλευσης της γης που θα κάλυπτε και την υπόλοιπη Κέα (Εικ. 4). Οι γεωμορφολογικές ιδιαιτερότητες ήταν αναγκαστικά οι βασικοί παράγοντες πάνω στους οποίους διαμορφωνόταν ο ζωτικός χώρος των πόλεων. Η υδρογεωλογική λεκάνη βέβαια, μέσα στην οποία εκτεινόταν *grosso modo* η κάθε μια από αυτές, δεν αποτελούσε απαραίτητα απαγορευτικό όριο για την εξάπλωσή τους καθώς διατη-

15. Ρ. Κλουτσινιώτη-Ν. Φαράκλας, *Τζιά (Κέα) Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική* (Αθήνα 1981).

Εικ. 4. Χάρτης ευρημάτων και θέσεων στη χώρα της Ποιήσσης. Με ■ σημειώνονται τα ίχνη εγκαταστάσεων, με ▲ τα αρχιτεκτονικά μέλη και με ● τα όστρακα.

ρούσε μια ευέλικτη, πολιτική τουλάχιστον, ρευστότητα. Βάση του οικιστικού πλέγματος που αναπτύχθηκε σε κάθε πόλη είναι το άστυ, που διατηρεί όλα τα χαρακτηριστικά ενός αστικού κέντρου, ακόμα και όταν χάνει την πολιτειακή του υπόσταση. Γύρω από το άστυ απλώνονται μικρότερα χωριά με αυτόνομη σχετικά ζωή, όπως π.χ. στην Κάτω Μεριά. Το όλο πλέγμα συμπληρώνεται από μεμονωμένες αγροικίες, μόνιμες εγκαταστάσεις, που ελέγχουν το δικό τους εκμεταλλεύσιμο χώρο και στηρίζονται στην αυτάρκεια παραγωγής.¹⁶ Για τη δημιουργία αυτών των εγκαταστάσεων φαίνεται ότι έπαιζε σημαντικό ρόλο η ύπαρξη νερού στην άμεση περιοχή τους γιατί τις βλέπουμε συγκεντρωμένες σε σημεία όπου υπάρχει σχετική αφθονία. Η παρουσία των πύργων στα αγροτικά αυτά συγκροτήματα τα εντάσσει σε μια ευρύτερη κατηγορία εγκαταστάσεων που αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στις Κυκλάδες, ίσως λόγω τοπικών γεωμορφολογικών ή κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων. Τέλος, μικρές πρόχειρες κατασκευές από τις οποίες δεν σώζονται παρά ελάχιστα ίχνη, αποτελούν τις ευκαιριακές εγκαταστάσεις των κατοίκων του άστεως, των χωριών ή ακόμα και των αγροικιών και συνδέονται πιθανότατα με εποχιακές αγροτικές εργασίες.

16. J. Pečirka, όπ.π., 115-122, 133-140· H. van Effenterre, 'Les Communautés Rurales dans la Grèce Archáique', *Les Communautés Rurales. Recueils de la Société Jean Bodin pour l'Histoire Comparative des Institutions* (Paris 1983) 273-292· R. Osborne, όπ.π., 93, 95, 96, 104, 107, 108.

RESUME

L'ORGANISATION DE L'ESPACE RURAL À POIESSA DE KEA PENDANT LA PÉRIODE HELLÉNISTIQUE

Durant la période hellénistique, Poiessa, une des quatre cités de Kea, qui avait déjà perdue son indépendance politique, s'absorbe par Karthaia. Néanmoins, elle a conservé les caractéristiques principales d'une cité. L'exploitation de sa chôra montre un modèle d'habitation indépendant des conjonctures politiques.

L'asty est le centre politique, religieux et économique de la région. L'acropole, construite à une position importante, domine sur le port et la vallée. Autour de l'asty se créent et s'organisent des foyers périphériques, qui conservent – plus ou moins – leur autonomie, comme par ex. Kato Meria. Un rôle important dans la structure rurale jouent les habitats permanents dispersés, munis d'une tour, du même type qu'on retrouve à Cyclades et en Attique. Les conditions géographiques et hydrologiques leur assurent une production agricole autarcique. L'organisation de l'espace rural se complète par des installations rudimentaires dépendant directement soit des tours avoisinantes soit de l'habitat groupé. Ces installations servaient aux activités saisonnières, agricoles ou pastorales.